

Jornades d'Estudi del Moble

Les jornades es duen a terme el segon dimarts de cada mes i s'hi apleguen persones provinents de diferents àmbits, com ara historiadors, restauradors, col·leccionistes i antiquaris, amb la idea d'analitzar i catalogar una peça prèviament proposada. La diversitat de punts de vista, derivada de la diferent procedència dels assistents, opera a favor d'un debat enriquidor, que permet abordar de manera global i multidisciplinària la catalogació de la peça. En aquesta ocasió, la peça protagonista va ser un rellotge del segle XVIII.

Data: 12 febrer del 2008.
Autor de la fitxa: Àngels Creus Tuebols.
Nom genèric: Civil. Domèstic.
Nom de l'objecte: Rellotge.
Estil: Lluís XVI.
Datació: Segle XVIII, 1785-90.
Lloc de construcció: París.
Autor-signat: Maquinària de Le Paute.
Qualitat: Excel·lent.
Mides totals: 73 x 63 x 22 cm.
Materials: Marbre. Bronze daurat i bronze patina. *Biscuit*. Esmalt. Vidre. Llautó. Ferro.
Sistema de construcció: Estructura formada per tres peces de marbre sobreposades i encolades. Elements de bronze subjectats amb claus. Placa *biscuit* cargolada mitjançant unes planxes de llautó. Potes enroscades. Maquinària incisa.
Tècniques decoratives: Daurat al mercuri. Cisellat. Brunyit. Patinat. *Biscuit*.
Elements representats: Copa. Gallons. Parella de faunes. Llaçada. Garlanda floral. Corona de lloer entorxada. Parella de nens: un llegeix i l'altre escriu. Tela. Llibres. Fulles d'olivera. Escena d'ofrena floral. Cares amb corns de l'abundància i fullatge. Tres escenes de nens amb elements d'astronomia, llibres i garlandes. Motlures: perlada, de cordó, de cavet, de doble bordó perlat, i de cavet amb sanefa de fulles d'acant. Potes tupí.
Inscripcions i marques: A l'esfera, *Le Paute*.
Descripció: Rellotge amb caixa de marbre blanc, guarnida amb elements de bronze, uns daurats al mercuri i altres amb patina, i una placa *biscuit* de porcellana. Reposa sobre quatre potes tupí daurades. Base de línies rectes, rectangular, amb ressalt frontal, amb una placa patinada on es representa una escena de tema astronòmic, flanquejada per dos elements daurats aplicats que dibuixen una cara i corns de l'abundància. Als costats, dues altres plaques escenificades amb nens i elements científics. Una motllura de cavet amb sanefa de fulles d'acant recorre el perímetre superior per les cares vistes. Damunt, l'altre buc prismàtic de marbre, reduït en mides, inclou la placa *biscuit*, amb una escena clàssica d'ofrena floral en un fons blavós, emmarcada per una motllura de cavet daurada. A cada banda, un nen patinat assegut sobre un pedrís de marbre i tela daurada. Un

llegeix i l'altre escriu, al costat d'una branca d'olivera i llibres. Una motllura de cordó recorre el perímetre superior per les parts vistes.

Centrada, damunt el buc, una altra peça de marbre, amb forma de gerro, conté la maquinària. Una portella motllurada en doble bordó perlat amb llaçada a la part superior tanca l'esfera esmaltada amb uns números romans pintats a mà, unes agulles guarnides i dos orificis per a donar-li corda. A sota, una corona de lloer entorxada amb motllura perlada. De cada costat d'aquesta peça de marbre pengen unes garlandes florals, tot daurat.

Corona la caixa una copa patinada decorada amb gallons i ornada amb un remat floral, un faune a ambdós costats i una motllura perlada al peu, tot daurat.

El darrere, sols decorat amb l'altra portella de vidre.

Estat de conservació: Molt bo.

Restauracions: Retocs pictòrics a la placa de *biscuit* i a la peça de marbre que inclou la maquinària. La campana, el pèndul i la suspensió són posteriors.

Estudi: Ens presenta la peça el seu propietari, per saber-ne l'estil i l'època. Col·lecció particular de Barcelona. Avui, hem convidat per ajudar-nos a fer l'estudi l'antiquari Jordi Vergés, expert en rellotges.

Ens comenta que el rellotge recull tots els elements estilístics coincidents a França durant el regnat de Lluís XVI (1774-1792). Com són: l'estructura feta en marbre blanc estatutari, la simetria axial, la puresa dels bronzes cisellats i daurats al mercuri, la inclusió dels bronzes amb patina inspirats en l'escultor Clodion, la copa de remat, la forma de les potes, la placa *biscuit* de porcellana tipus *wedgwood* amb el to blavós de fons i tot el simbolisme centrat en l'art i la ciència.

El nom de *Le Paute*, de l'esfera, pertany a una reconeguda nissaga de grans rellotgers que s'inicia amb Jean-André i Jean Baptiste el 1750, i que perdura fins a l'època de Napoleó III. Eren els rellotgers del rei i de la cort. Treballaven per Madame du Barry, el comte d'Artois, etc., com també per Carles III i Carles IV d'Espanya. Al 1755 Jean-André, juntament amb l'astrònom Lalande, publica el *Traité d'horlogerie*. Igualment, va contribuir a millorar l'escapament de clavilles, un dispositiu aplicat al pèndul que al 1741 ha-

via inventat Louis Amant.

El model de l'esfera, l'ornamentació de les agulles i la maquinària, igualment, el situen a l'època Lluís XVI. Per tant, diem que aquest rellotge és un clar exponent del neoclassicisme francès.

Hi havia dues maneres de fer els rellotges: una on prevalia la caixa i l'altra on prevalia la maquinària. Tot en funció de qui fos més prestigiós, si el rellotger o el bronzista.

En aquest cas, per la signatura de la maquinària entenem que té més importància el rellotger. Treballaven amb bronzistes com St. Germain, Caffieri, Vion, Osmond, etc.

Pel que fa a la maquinària, ens explica que la campana no és la que li correspon, hauria de ser platejada, i no daurada. Una campana feta de llautó no sona bé, ha de ser de bronze, amb un elevat component d'estany, que li dona el so persistent i dolç.

Les agulles del rellotge han perdut les dues fulles laterals que simbolitzaven la flor de lis de la casa reial. A l'època de la revolució, mutilaven les peces perquè passessin desapercebudes. Aquest signe confirma l'època de fabricació.

En la numeració de l'esfera s'utilitza el sistema romà, i en el número que marca les quatre s'escriu IIII, això fa que s'equilibri en volum el conjunt de l'esfera.

El vidre de la portella tenia una curvatura convexa, que com més enrere en el temps més s'accentua en forma. La peça en estudi l'ha perdut, però s'aconsella restituir-la.

La qualitat dels bronzes és extraordinària, tant de tipus escultòric i de cisellat, com de daurat al mercuri.

Primer el dissenyador feia el dibuix previ de la peça, o es basava en altres models ja fets; seguidament, un escultor feia el model en terra cuita i després treia els motlles a terra o a la cera perduda i es feia l'original. Els models variaven ben poc, es podien repetir durant 15 o 20 anys, però el rellotger durava el que durava, per això en models similars pot canviar el nom del rellotger.

La fosa de bronze a la cera perduda no li dona la qualitat ni la perfecció que li dona el cop de cisell. Llavors, esculprien el bronze amb el joc dels dos acabats: desbastant el matisat i polint com un mirall el lluent. Després el dauraven amb la barreja de pols d'or de 24 quirats amb el mercuri, que l'amalgama i l'absorbeix; l'anome-

nat *ormoulu*. El submergien en aigua destil·lada i l'amalgamaven, assecant-lo amb paper, fins a treure-li tota l'aigua. S'escalfava amb un foc de carbó, on hi barrejaven diferents herbes. Amb aquesta solució calenta pintaven la peça, que un cop freda brunyien amb una pedra d'ametista. Cada daurador tenia la seva recepta d'herbes, que segons com es barrejava variava el resultat del to del daurat, cosa que també li donava un valor afegit.

La parella de nens consta d'una sola peça de bronze, més tard es fan per parts i a partir del primer Imperi s'agafen amb cargols.

Les peces en bronze patina ens indiquen el final de l'estil, que incorpora el signe de dol per la mort del rei i la tristesa per la pèrdua de l'esplendor del segle XVIII.

La placa ceràmica és una porcellana *biscuit* (porcellana no esmaltada cuita a la temperatura de cocció de l'esmalt) tipus *wedgwood*. Rep el nom del ceramista anglès Josiah Wedgwood, nomenat, el 1762, proveïdor reial. Però com que les relacions entre Anglaterra i França no eren pas bones, creiem que està feta a França, i que per l'excel·lent qualitat i finor de la peça, possiblement a la Manufactura Nacional de Sèvres.

Per la relació de volum i pes, anava sobre una llar de foc d'unes mides a joc, en una sala d'un castell o d'un palau. Segurament, duia un mirall al darrere que intensificava la seva presència.

A l'hora de restaurar-lo, s'aconsella solament netejar un xic els bronzes, mitjançant una solució aquosa a la qual s'afegirà una mica d'amoniac i unes gotes de detergent. Per fer-ne la neteja, s'hauran de desmuntar i assecar molt bé, per a no provocar oxidació.

Per l'estil tan marcat i tan pur, i pel rellotger que va fer la màquina, diem que està fet a París entre els anys 1785 i 1790.

Bibliografia: Libuse Uresova (1990): *El arte de la relojería*, Ed. Libsa. 1996, *Les ouvriers du temps*, Ed. Antiquorum. 1997, *Encyclopedie de la pendule française*, Les editions de l'Amateur.

[Fitxa 7]

